

Формування й розвиток міжнародних стратегічних альянсів за участю українських компаній відповідає не тільки потребам підприємницького кола, а й фундаментальним загальнонаціональним інтересам, спрямованим на розв'язання найважливіших економічних проблем економіки в цілому, таких як підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки та інтеграція України у світовий ринок.

Створення ефективних стратегічних альянсів в Україні сприятиме посиленню конкурентних переваг вітчизняних підприємств і відповідно посиленню конкурентоспроможності української економіки в цілому за умови, що створювані стратегічні альянси відповідатимуть національним інтересам України.

Діяльність транснаціональних корпорацій на території України визначає необхідність формування державної політики відносно них. Дана політика повинна реалізовуватися у тому числі через структурно-інвестиційне регулювання, спрямоване на формування конкурентоспроможної й інвестиційно-привабливої вітчизняної економіки. Для цього необхідно:

- активізувати державну політику, спрямовану на залучення іноземних ТНК, як важливого джерела прямих іноземних інвестицій в економіку України;
- сформувати систему державного регулювання діяльності ТНК, що дозволить забезпечити конкурентні взаємовідносини і національну безпеку України. Дана система має реалізовувати методи структурно-інвестиційного, інноваційного, зовнішньоекономічного, а також антимонопольного регулювання національної економіки;

– створити дієві економічні і законодавчі механізми підтримки для становлення і розвитку національних ТНК.

Список використаних джерел

1. Костюнина Г.М. Международное движение капитала // Международные экономические отношения: Учебник / Под ред. Н.Н. Ливенцева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ТК Велби, Проспект, 2005. – 261 с.
2. New Patterns of Industrial Globalisation. Cross-border Mergers and Acquisitions and Strategic Alliances / OECD–Organisation for Economic Co-operation and Development. – 2001. – P. 27–28, OECD Science, Technology and Industry Outlook 2002–2007.
3. Harvard Business Review on Strategic Alliances. Boston: Harvard Business School Press, 2002. – P. 224.
4. Гаррет Б. Стратегические альянсы: пер. с англ. / Б. Гаррет, П. Дюссож. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 332 с.
5. Ноздрева Р.Б. Международный маркетинг. – М.: Экономист. – 2005. – С. 601.
6. Child J. Organization, Contemporary Principles and Practice. – Malden: Blackwell. – 2005. – P. 224.
7. National Science Board // Science & Engineering Indicators. – 2008. – Appendix table 4–37. – Режим доступа: <http://www.nsf.gov/statistics/seind08/>
8. Дані про 1000 провідних компаній-інвесторів в НДДКР. – Режим доступу: http://iri.jrc.ec.europa.eu/research/docs/2009/vol_2_1_1.pdf
9. Зобов А.М. Стратегические альянсы: проблемы и тенденции. – Вестник Московского университета. Серия 24 Менеджмент. – 2009. – №1 – С. 43–52.

Ю.С. ПРИМУШ,
аспірант, Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

Підхід до оцінки впливу зовнішніх факторів на життєвий цикл будівельних підприємств

У статті наведена методика оцінки впливу зовнішніх факторів на життєвий цикл будівельних підприємств. Зовнішнє середовище представлено мезо- та макрофакторами галузевої приналежності підприємств, ступінь впливу яких пропонується визначати за коефіцієнтом еластичності. Запропоновано використання коефіцієнта еластичності, який дозволяє виокремлювати групи факторів зовнішнього середовища, які впливають на кожен вид діяльності життєвого циклу підприємства та визначення коефіцієнта адаптації будівельних підприємств до впливу зовнішніх факторів середовища функціонування.

Ключові слова: зовнішні фактори, вплив, життєвий цикл, будівельне підприємство, еластичність, коефіцієнт, види діяльності, адаптація.

В статті рассмотрена методика оценки влияния внешних факторов на жизненный цикл строительных предприятий. Внешняя среда представлена мезо- и макрофакторами отраслевой принадлежности предприятий, степень влияния которых предлагается определять с помощью коэффициента эластичности. Предложено использование коэффициента эластичности, который позволяет выделять группы факторов внешней среды, которые влияют на определенный вид деятельности жизненного цикла предприятия и определение коэффициента адаптации строительных предприятий к воздействию внешних факторов среды функционирования.

Ключевые слова: внешние факторы, влияние, жизненный цикл, строительное предприятие, эластичность, коэффициент, виды деятельности, адаптация.

In this article methodology of estimation of influence of external factors is considered on the life cycle of building enterprises. An environment is presented direct surroundings and macro factors of branch belonging of enterprises, the degree of influence of that it is suggested to determine by means of coefficient of elasticity. The use of coefficient of elasticity, that allows to distinguish the groups of factors of environment, that influence on the certain type of activity of life cycle of enterprise and determination of coefficient of adaptation of building enterprises to influence of external factors of environment of functioning, is offered.

Keywords: external factors, influence, life cycle, building enterprise, elasticity, coefficient, types of activity, adaptation.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання підприємство перебуває під постійним впливом зовнішнього середовища, яке є нестабільним, мінливим. Зовнішнє середовище безпосередньо впливає на цілі, стратегію та тактику підприємства.

Основними характерними рисами зовнішнього середовища є [1]:

1. Взаємозв'язок факторів – це рівень сили, з якою зміна одного чинника впливає на інші.

2. Складність, під якою розуміють значну кількість факторів, на які підприємство повинно реагувати, а також рівень варіативності кожного чинника.

3. Динамічність – швидкість, з якою відбуваються зміни в зовнішньому середовищі.

4. Невизначеність – відносна кількість інформації про середовище і впевненість у її точності.

5. Багато варіантів розвитку середовища – важко спрогнозувати дію чинників у стратегічному періоді.

Зовнішнє середовище є джерелом, що забезпечує підприємство ресурсами, необхідними для підтримання його функціонування на певному рівні. Підприємство знаходиться у стані постійного обміну із зовнішнім середовищем, забезпечуючи тим самим собі можливість виживання. Проте ресурси зовнішнього середовища не безмежні, і на них претендують багато інших підприємств, що знаходяться у цьому ж середовищі. Тому завжди існує загроза, що підприємство не зможе отримати потрібні ресурси зі зовнішнього середовища. Це може послабити його життєдіяльність і призвести до багатьох негативних для підприємства наслідків. Тому потрібно виявляти і враховувати фактори зовнішнього середовища, що впливають на життєвий цикл підприємства.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблемами оцінки впливу зовнішнього середовища на життєвий цикл підприємства займалися такі вчені: Н.В. Родіонова, Н.К. Моїсеєва, Н.В. Куденко, О.С. Віханській та А.І. Наумов, Ф. Котлер, Л.Ф. Столмов, Л.В. Архіпова, Н.В. Байов, Дж. Еванс та Б. Берман та інші. Останніми роками цьому питанню присвячується дедалі більше праць, однак невиправдано залишаються поза увагою ряд важливих, але недо-

статньо вивчених питань оцінки впливу зовнішніх факторів на життєвий цикл будівельних підприємств.

Метою статті є запропонування методичного підходу до визначення найвпливовіших зовнішніх факторів на види діяльності життєвого циклу підприємства на основі коефіцієнта еластичності.

Виклад основного матеріалу. Дослідження тенденцій впливу факторів зовнішнього середовища функціонування підприємства на певні види діяльності життєвого циклу дозволяє розробити необхідні заходи з метою коригування такого впливу і досягнення поставлених перед підприємством цілей.

Оцінка впливу зовнішніх факторів на життєвий цикл будівельних підприємств включає такі етапи:

1. Дослідження зовнішнього середовища функціонування будівельного підприємства.

Огляд економічної літератури [1, 2] показав існування різних підходів до визначення складу зовнішнього середовища підприємства. Проте більшість авторів вважають, що зовнішнє середовище доцільно ділити на дві групи:

1) безпосереднє середовище – це частина зовнішнього середовища, з яким підприємство має конкретну і безпосередню взаємодію. До цієї групи в основному відносять споживачів, конкурентів, постачальників, фінансові організації, трудові ресурси, ринки збуту [3, 4];

2) непряме середовище – це частина зовнішнього середовища, яке не має прямої дії на діяльність підприємства, проте визначає загальні умови і тенденції його існування і розвитку на ринку [3, 4]. Вона є складнішою у порівнянні з першою через невизначеність його складу. На думку різних вчених, склад непрямого оточення підприємства коливається від двох до дев'яти факторів. Основними факторами даного оточення є: економічні, соціальні, політичні, технологічні, правові, демографічні і міжнародні.

Розглянуті групи зовнішніх факторів характеризують загальні умови функціонування і розвитку підприємства в певному середовищі. Як показали дослідження, на процес формування життєвого циклу багато в чому впливають фактори, що характеризують регіональну та галузеву приналежність об'єкта господарювання, тобто географічне розташування підприємства та специфіка розвитку галузі.

Виходячи з цього ми пропонуємо фактори зовнішнього середовища будівельних підприємств розділити на фактори мезосередовища, серед яких можна виділити такі: попит та рівень цін на будівельно-монтажні роботи, потреби у зведенні та реконструкції споруд та будівель, соціально-економічні фактори, такі як стан будівельного ринку праці, потреба населення у житловому будівництві, рівень цін постачальників ресурсів та послуг, енергетичні тарифи; та фактори макросередовища: рівень інфляції; ставки банківського процента, ціни на електроенергію, газ та воду, доход населення тощо.

Необхідним є аналіз ступеня впливу зовнішніх факторів на життєвий цикл кожного конкретного будівельного підприємства, адже рівень вразливості і сприйнятливості підприєм-

ствами зовнішнього середовища істотно відрізняється, деякі фактори справляють позитивний вплив, інші – негативний.

2. Ідентифікація зовнішніх факторів впливу на життєвий цикл підприємства.

У літературі є різні підходи до опису факторів макро– та мікросередовища, що впливають на життєвий цикл підприємства. Н.В. Родіонова наводить фактори, що обумовлюють циклічність розвитку підприємств [5]. Н.К. Моїсеєва розглядає макро– та мікросередовище, в яких діє фірма, а також внутрішні фактори, що визначають процеси її життєдіяльності [6]. Н.В. Куденко розрізняє фактори, які впливають на розвиток фірми [7]. О.С. Віханській та А.І. Наумов наводять компоненти зовнішнього середовища, аналіз яких дозволяє фірмі виконати свою місію і досягнути мети. Дж. Еванс та Б. Берман описують ряд факторів в розділі оточуюче середовище, що впливають на перспективу розвитку та досягнення необхідних результатів підприємства. Радянські економісти Л.Ф. Столмов, Л.В. Архіпова та Н.В. Байов розглядають основні фактори, що формують купівельний попит населення [8]. Ф. Котлер визначає маркетингове середовище як сукупність факторів, що впливають на спроможність фірми розвивати і підтримувати взаємовідносини з цільовим ринком.

Аналіз перелічених факторів цими авторами дає підстави стверджувати про їхню подібність, незважаючи на різні назви. Перелічені фактори, на нашу думку, можна вважати і факторами, що впливають на життєвий цикл підприємства.

Відбір зовнішніх факторів для оцінки рівня їх впливу на види діяльності життєвого циклу підприємства найбільш доцільно здійснювати у відповідності з наступними принципами [3, 4], які обумовлені метою дослідження і характером об'єкта, що досліджується:

- причинність, тобто наявність чітко вираженого зв'язку між зовнішніми факторами і видами діяльності;
- самостійність існування, тобто об'єктивність;
- пропорційність впливу, тобто наявність залежності між зовнішніми факторами і видами діяльності життєвого циклу підприємства;
- пряма кількісна вимірність, тобто можливість математичного вираження зовнішніх факторів і наявність інформації;
- загальнодоступність їх розміщення та доступу до них.

3. Оцінка впливу зовнішніх факторів на показники ефективності видів діяльності життєвого циклу будівельного підприємства.

У працях науковців існує безліч методів до оцінки впливу зовнішнього середовища: PEST–аналіз (П. Дженстер, Т. Хілл), метод SWOT (А. Томпсон і А. Стрикленд), метод «5*5», метод «Перелік із чотирьох питань» [9].

Визначення ступеня впливу зовнішніх факторів на життєвий цикл підприємства також може проводитися аналітичним шляхом з використанням динамічних рядів і методів кореляційного та регресійного аналізу.

Кореляцією називається неповний зв'язок між досліджуваними явищами. Це така залежність, коли будь–якому значен-

ню однієї змінної величини може відповідати декілька різноманітних значень іншої змінної [10]. Вона відображає закон множини причин і наслідків і є вільною неповною залежністю. При оцінці впливу факторів важливо вивчати не стільки міру кореляції, скільки форму її і характер зміни однієї ознаки в залежності від зміни другої. Ці задачі розв'язуються методами регресійного аналізу. Регресія – залежність середнього значення якої–небудь величини від деякої іншої величини або від декількох величин [10]. Перевага цього методу полягає в тому, що він дає можливість розв'язувати задачі, які не можна вирішити за допомогою інших методів економічного аналізу – як, наприклад, розділ впливу багатьох факторів, які діють взаємопов'язано і взаємозумовлені.

Необхідно підкреслити деякі недоліки властиві кореляційному та регресійному аналізу:

1) при використанні цих методів вирішальне значення має всебічний, економічно усвідомлений попередній аналіз даних господарської діяльності. Слід пам'ятати, що зв'язок між ознаками і властивостями не є результатом математичних розрахунків, а лежить в природі самих економічних явищ і за допомогою методів математичної статистики можна лише виразити об'єктивно існуючі закономірності економічних процесів;

2) кореляцію можна виявити, лише досліджуючи достатньо велику сукупність спостережень, оскільки кореляційні зв'язки виявляються в формі спряженого варіювання двох або кількох зіставлених ознак.

Врахувати всі перелічені недоліки та переваги запропонованих методів до визначення ступеню впливу зовнішніх факторів на види діяльності життєвого циклу підприємства допоможе застосування коефіцієнта еластичності, який дозволить нам вирішити такі основні завдання: 1) встановити характер і тісноту зв'язку між зовнішніми факторами і показниками ефективності видів діяльності життєвого циклу будівельного підприємства; 2) визначити і кількісно виміряти ступінь впливу окремих зовнішніх факторів і їх комплексу на життєвий цикл підприємства; 3) на підставі фактичних даних моделі залежності економічних показників від різних факторів розраховувати кількісні зміни аналізованого явища при прогнозуванні показників.

У математичній та економічній науках ступінь чутливості однієї величини до зміни іншої прийнято визначати за допомогою показника еластичності, який може бути охарактеризований спеціальним коефіцієнтом [11].

Концепція еластичності в економічній теорії з'явилася досить пізно, але дуже швидко стала однією з фундаментальних. Економічне визначення еластичності було вперше дано Альфредом Маршаллом в 1885 році. Відомий англійський вчений не винаходить це поняття, але, використовуючи досягнення англійських класиків (Адама Сміта і Давида Рікардо) і математичної школи в економічній теорії, дає визначення коефіцієнта цінової еластичності попиту [11].

Введення еластичності в економічний аналіз має величезне значення: з одного боку, коефіцієнт еластичності – це ін-

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

струмент статистичних вимірів, в тому числі активно використовується в маркетингових дослідженнях; з іншого боку, концепція еластичності служить важливим інструментом економічного аналізу, оскільки в науці недостатньо тільки виміряти, необхідно ще й вміти пояснити отриманий результат [11].

Сьогодні немає жодного розділу економіки, де б не використовувалося поняття еластичності: аналіз попиту та пропозиції, теорія організацій, теорія економічних циклів, МЕВ, економічні очікування і т.д.

Найбільш загальне визначення еластичності – відношення відносного приросту функції до відносного приросту незалежної змінної [11].

Еластичність – це поняття, яке застосовується для визначення реагування однієї змінної на зміну іншої (наприклад, величина попиту на зміну ціни і т.д.), відсоток, на який змінюється одна змінна у відповідь на один відсоток зміни іншої змінної [11]. Кількісно еластичність вимірюється показником, який називають коефіцієнтом еластичності (KE).

Коефіцієнт еластичності показує ступінь кількісної зміни одного фактора (наприклад, обсягу попиту або пропозиції) при зміні іншого (ціни, доходів або витрат) на 1% [11].

Тому ми пропонуємо визначати чутливість показників ефективності видів діяльності життєвого циклу підприємства [11] до змін у зовнішньому середовищі за допомогою коефіцієнта еластичності, який розрахуємо:

$$KE = ((ПЕВ_t - ПЕВ_{t-1}) \div ПЕВ_{t-1}) \div ((ПЗС_t - ПЗС_{t-1}) \div ПЗС_{t-1}) \quad (1)$$

де KE – коефіцієнт еластичності життєвого циклу підприємства; $ПЕВ_t, ПЕВ_{t-1}$ – показник ефективності кожного виду діяльності життєвого циклу підприємства в періодах t і $(t-1)$; $ПЗС_t, ПЗС_{t-1}$ – показник зовнішнього середовища в періодах t і $(t-1)$; $ПЕВ, ПЗС > 0$.

У нашому випадку коефіцієнт еластичності характеризує рівень зміни показника ефективності кожного виду діяльності життєвого циклу підприємства в разі зміни величини показника зовнішнього середовища на один відсоток.

Залежно від знака при коефіцієнті еластичності між показниками зовнішнього середовища і показниками ефективності видів діяльності життєвого циклу підприємства:

– пряма залежність, коли зростання показника зовнішнього середовища викликає збільшення показника ефективності видів діяльності і навпаки, $KE > 0$;

– зворотна залежність, коли зростання показника зовнішнього середовища припускає спадання показника ефективності видів діяльності, $KE < 0$.

Залежно від абсолютної величини коефіцієнта еластичності розрізняють:

$|KE| > 1$, це свідчить про еластичний вплив показника зовнішнього середовища на життєвий цикл підприємства, тобто зміна показника зовнішнього середовища на один відсоток призводить до зміни показника ефективності виду діяльності життєвого циклу більше ніж на один відсоток;

$0 < |KE| < 1$, свідчить про нееластичний вплив показника зовнішнього середовища на життєвий цикл підприємства, коли темпи зміни показника ефективності виду діяльності життєвого циклу менші від темпу зміни показника зовнішнього середовища;

$|KE| = \infty$, це абсолютна еластичність, коли незначна зміна показника зовнішнього середовища призводить до зміни показника ефективності виду діяльності життєвого циклу на необмежену величину;

$|KE| = 1$, це одинична еластичність, коли показник ефективності виду діяльності життєвого циклу змінюється тими ж темпами, що і змінюється показник зовнішнього середовища, що на нього впливає;

$KE = 0$, це абсолютна нееластичність, коли зміна показника зовнішнього середовища не впливає на зміну величини показника ефективності виду діяльності життєвого циклу підприємства.

Еластичний життєвий цикл підприємства характеризує високий рівень чутливості останнього до зміни зовнішнього середовища і в позитивному, і в негативному напрямках.

4. Статистична перевірка отриманих значень впливу зовнішніх факторів на показники ефективності видів діяльності життєвого циклу підприємства.

Необхідність проведення статистичної перевірки показників зовнішніх факторів впливу на кожний показник ефективності виду діяльності життєвого циклу для кожного з п'яти будівельних підприємств полягає в тому, щоб визначити закономірність між зовнішніми факторами і показниками ефективності видів діяльності життєвого циклу підприємства, щільність взаємозв'язків показників зовнішніх факторів і показників ефективності видів діяльності життєвого циклу, міру та ступінь коливання окремих значень зовнішніх факторів, точність результатів вибіркового обстеження.

Для цього необхідно виконати розрахунок таких основних абсолютних і відносних показників, що характеризують варіацію, як: розмах варіації; дисперсія; середнє квадратичне відхилення; коефіцієнт варіації [12].

Ці показники дозволять нам визначити, яку ступінь розкиданості матимуть значення показників зовнішніх факторів і показників ефективності видів діяльності підприємства, не звертаючи уваги на масштаб і одиницю виміру.

Таким чином, можна сказати, що застосування даних показників дозволить виявити найбільш значимі зовнішні фактори, акцентування уваги на яких дозволить досягти поставлених цілей і вирішити необхідні завдання.

Також визначивши щільність зв'язку між зовнішніми факторами і показниками ефективності видів діяльності життєвого циклу підприємства, для кожного з п'яти обраних будівельних підприємств, при встановленні однорідності сукупності можливим стає виокремлення загальних найбільш значимих зовнішніх факторів впливу на показники ефективності видів діяльності життєвого циклу підприємства для всіх підприємств.

5. Виділення зовнішніх факторів, які найбільше впливають на показники ефективності видів діяльності життєвого циклу будівельного підприємства.

Розрахувавши за [1] величину впливу зовнішніх факторів на певний показник ефективності виду діяльності життєвого циклу підприємства, ми зможемо виокремити у відповідні групи ті фактори, які чинять найбільший вплив на операційний, інвестиційний, фінансовий види діяльності життєвого циклу кожного з п'яти підприємств.

6. Оцінка ступеню адаптованості життєвого циклу підприємства до впливу зовнішніх факторів.

Життєвий цикл підприємства за сприятливих та несприятливих умов господарювання може мати різний рівень еластичності. Це пов'язано з дією механізму адаптації підприємства до зовнішніх умов.

Дослідженню питань механізму адаптації та її окремих компонентів присвячено праці вітчизняних і зарубіжних вчених. Так, Н.В. Білошкурська, М.М. Буднік, Л.І. Донець, Ж. Крисько, А.А. Швиндина, В.М. Ячменьова, Р. Акофф, Т. Хайман, П. Мотт приділяють увагу різним аспектам адаптації як складного процесу пристосування господарюючих суб'єктів до змінних умов.

Отже, проаналізуємо зміст поняття «адаптація» у контексті підприємства.

Сучасне розуміння «адаптації» доволі неоднорідне, що свідчить про багатогранність даного економічного явища. Здебільшого погляди вчених економістів зводяться до того, що у більшості випадків адаптація пояснювалася як залучення, виживання, пристосування, взаємодія тощо [15].

Уперше принципи постійної адаптації до динамічних змін ринку були проаналізовані А. Чандлером 1966 року в його книзі «Стратегія і структура». Цей аналіз започаткував теорію, що пізніше дістала назву «еволюційна концепція». Основна ідея цієї теорії полягає в тому, що зовнішнє середовище підприємства й окрема сфера його діяльності підлягають природній еволюції, за якої посилюється нестабільність умов господарювання.

З погляду мікроекономіки адаптація – це стан виробництва, який забезпечує рівновагу попиту та пропозиції на ринку товарів та послуг, а виробник має можливість постійно підтримувати свої економічні показники у визначених межах на основі своєчасного й повного врахування у виробництві змін зовнішнього економічного середовища [16].

В.М. Ячменьова трактує адаптацію як процес пристосування параметрів господарюючих суб'єктів і систем загалом до нових, невизначених умов зовнішнього середовища, який забезпечує підвищення ефективності їх функціонування [13].

Автор Ж. Крисько зазначає, що адаптація – це здатність своєчасно проводити адекватні зміни для корекції діяльності підприємства у відповідності до вимог зовнішнього середовища [14], а вчена Н.В. Білошкурська надає визначення адаптації як процесу пристосування підприємства та його діяльності до зовнішнього середовища, а також ефективно-

го використання його виробничого потенціалу [15]. Інші науковці, Л.Є. Довгань та Г.А. Мохонько, розглядають адаптацію крізь призму стратегічної стійкості та визначають її як один із основних інструментів досягнення кінцевої мети [16].

Л.І. Донець та Н.В. Ващенко аналізують адаптацію з точки зору економічної безпеки та надають наступне визначення: «...поняття адаптації підприємства до зовнішнього середовища певною мірою універсальне і припускає внесення змін у його діяльність з метою забезпечення економічної безпеки. Причому змін, що торкаються стратегічних цілей діяльності або тактики досягнення цих цілей, супроводжуваних змінами у внутрішніх системах і підрозділах у відповідь на зміни зовнішнього середовища, що відбуваються» [17].

Активна адаптація передбачає діяльність, спрямовану на зміну зовнішнього середовища з метою покращення умов функціонування підприємства чи на пошук іншого більш сприятливого середовища. Активна адаптація спрямована на побудову механізму регулювання підсистемами підприємства з метою впливу на зовнішнє середовище та на формування сприятливих умов для функціонування підприємства. Залежно від глибини змін зовнішнього середовища саме активна адаптація формує план дій у нових умовах функціонування. Активна адаптація передбачає використання сильних сторін підприємства та формування переваг відповідно до можливостей, що є у зовнішньому середовищі. Активна адаптація підприємства включає використання інноваційних технологій у різних функціональних сферах його діяльності.

Метою адаптації є забезпечення виживання та ефективного функціонування підприємства в умовах зовнішнього мінливого середовища, досягнення стратегічної стійкості господарюючого суб'єкта. Безумовно, адаптація є складним процесом, що має здійснюватися у відповідності до певних принципів.

Вважаємо, що основними принципами адаптації є такі [14–16]:

- комплексність – передбачає врахування усіх сфер та аспектів діяльності підприємства;
- системність – зумовлює необхідність застосування системного підходу до вивчення, аналізу та запровадження заходів по адаптації;
- результативність – передбачає наявність кінцевого результату процесу пристосування;
- ефективність – передбачає оцінювання бюджету адаптації та його порівняння з можливими втратами підприємства у випадку відсутності проведення заходів;
- стратегічна спрямованість – орієнтація на забезпечення стійкості підприємства у довгостроковій перспективі;
- контрольованість – враховує наявність контролю на усіх етапах проведення адаптаційних змін;
- принцип основної ланки – передбачає орієнтацію на першочерговий пошук і розв'язання основної проблеми.

Процес адаптації підприємств передбачає аналіз зовнішнього середовища, яке безпосередньо впливає на його функціонування, визначає його успіх та невдачі.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Адаптація підприємства до зовнішнього середовища повинна забезпечити, з одного боку, максимальне використання і залучення усіх ресурсів підприємства, з іншого – адаптаційні механізми на підприємстві повинні створити умови забезпечення потреб зовнішнього середовища, а також можливість регулювання та зниження негативного впливу зовнішніх умов господарювання.

Із вищезазначеного можна зробити висновок про необхідність застосування показника, який би характеризував рівень адаптації життєвого циклу підприємства до сприятливого і несприятливого впливу зовнішніх факторів, оскільки саме здатність підприємства до адаптації визначає його ефективність та конкурентоспроможність.

Адаптованість життєвого циклу підприємства до впливу факторів зовнішнього середовища пропонуємо знаходити за допомогою коефіцієнта адаптованості (КА):

$$KA = (PZC_t \div PZC_{t-1}) \div (PEB_t \div PEB_{t-1}) = \\ = (PZC_t \times PEB_{t-1}) \div (PZC_{t-1} \times PEB_t) \quad (2)$$

де КА – коефіцієнт адаптованості (частки одиниці); PEB_t , PEB_{t-1} – показник ефективності кожного виду діяльності життєвого циклу підприємства в періодах t і $(t-1)$ [ ]; PZC_t , PZC_{t-1} – показник зовнішнього середовища в періодах t і $(t-1)$; PEB , $PZC > 0$.

Якщо коефіцієнт адаптованості більший за одиницю ($KA > 1$), це означає, що життєвий цикл підприємства добре адаптований до впливу зовнішніх чинників, а тому менше від них залежить.

Якщо коефіцієнт адаптованості дорівнює одиниці ($KA = 1$), це означає, що життєвий цикл підприємства нормально адаптований до зовнішнього середовища.

Якщо коефіцієнт адаптованості менший за одиницю ($KA < 1$), це означає, що життєвий цикл підприємства недостатньо адаптований до зовнішніх чинників, а тому вони досить сильно впливають на його економічний розвиток.

Висновки

Таким чином, зміни, які відбуваються в зовнішньому середовищі, впливають на життєвий цикл підприємства, в результаті чого може виникати значна невідповідність внутрішнього середовища зовнішнім вимогам. Відсутність швидкої реакції життєвого циклу підприємства на зовнішні зміни може призвести до серйозних негативних наслідків. Своєчасна адаптація життєвого циклу підприємства до впливу зовнішнього середовища може здійснюватися, якщо на підприємстві буде своєчасно здійснюватися моніторинг зовнішнього середовища; визначення відносної сили впливу зовнішніх факторів; зниження вразливості та підвищення гнучкості підприємства; розробка підготовчих планів і впровадження попереджувальних заходів. Відсутність швидкої реакції підприємства на зміни зовнішнього середовища може спричинити кризовий стан господарювання, чим і зумовлений високий

ступінь значимості адаптації для будь-якого життєвого циклу підприємства.

Список використаних джерел

1. Шершньова З.Е. Стратегічне управління: Підручник / З.Е. Шершньова. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2004. – 699 с.
2. Кириленко В.В. Макроекономіка: Курс лекцій: Навч. посібник / За ред. В.В. Кириленка – Тернопіль: «Економічна думка», 2008. – 250 с.
3. Кіндрацька Г.І. Стратегічний менеджмент: навч. посібник / Г.І. Кіндрацька. – 2-ге вид., перероб. і доповн. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 406 с.
4. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: Учебник / Под общ. ред. д-ра екон. наук, проф. С.Ф. Покропивного. – Пер. с укр. 2-го перераб. и доп. изд. – К.: КНЭУ, 2002.
5. Родионова Н.В. Антикризисный менеджмент: Учеб. пособие для вузов / Н.В. Родионова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 223 с.
6. Моисеева Н.К. Стратегическое управление туристской фирмой: Учебник / Н.К. Моисеева. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 208 с.
7. Куденко Н.В. Стратегічний маркетинг: Навч. посібник / Н.В. Куденко. – К.: КНЕУ, 1998. – 152 с.
8. Архипова Л.В., Баев Н.Ф. Рынокведение: Учебник для кооп. техникумов. – 2-е изд., перераб. и доп. / Л.В. Архипова, Н.Ф. Баев. – М.: Экономика, 1982. – 288 с.
9. Гаркуша Н.М. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті: навч. посіб. / Н.М. Гаркуша, О.В. Цуканова, О.О. Горошанська. – 2-ге вид., стер. – К.: Знання, 2012. – 591 с.
10. Макарова Н.В. Статистика в Excel: Учеб. пособие / Н.В. Макарова, В.Я. Трофимец. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 368 с.
11. Куроченко А.В. Оценка экономической эффективности деятельности предприятий и объединений / А.В. Куроченко. – К.: Техніка, 1982. – 192 с.
12. Кулинич О.І. Теорія статистики: підручник / О.І. Кулинич, Р.О. Кулинич. – К.: Знання, 2010. – 239 с.
13. Ячменьова В.М. Сутність понять «адаптація» та «адаптивність» [Електрон. ресурс] / В.М. Ячменьова, З.О. Османова // Вісник Національного університету «Львівська Політехніка». – 2010. – №684. – С. 346–353. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/VNULP/Ekonomika/2010_684/71.pdf
14. Крисько Ж. Адаптація підприємства до змін зовнішнього середовища через механізм реструктуризації [Електрон. ресурс] / Ж. Крисько // Галицький економічний вісник. – 2009. – №2. – С. 38–42. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gev/2009_2/PROBLEMS/GEV_2009_No2J_Krisko-Turning_to_the_external_environment_company__38.pdf
15. Білошкурська Н.В. Моделі адаптивної поведінки та їх роль у формуванні економічної безпеки підприємства / Н.В. Білошкурська // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №12 (114). – С. 101–104.
16. Довгань Л.Е. Стратегічна стійкість у системі стратегічного управління підприємством / Л.Е. Довгань, Г.А. Мохонько // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №11 (113). – С. 115–122.
17. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства: навчальний посібник / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.